

6/3/03

25 Kč

Jana Noseková
Fotografie –
jediná jistota

STR. 11

Blahoslav Dokoupil
Memoáry na cestě
k normálnosti

STR. 14

Pavel Hruška
Co znamená
vidět houby

STR. 7

Foto Petr Fabian

POTŘEBA VOLNÉHO PROSTORU

Rozhovor Michala Jareše s Petrem Fabianem

PETR FABIAN (1974) SE NARODIL A ŽIJE VE VLAŠIMI. VYDAL SBÍRKY DŮM MEZI OKNY (H+H, PRAHA 2001) A LOMOVÁ POLE (HOST, BRNO 2002). VYSTUDOVAL MFF UK, PRACUJE V ÚSTAVU FYZIKY ATMOSFÉRY AV ČR V PRAZE.

Proč jsi nazval svou druhou sbírku *Lomová pole*? Co jsou lomová pole? Jak je to u tebe s názvy? Já s nimi mám někdy hrozné problémy a boje. Halas někde napsal, že když je název, tak je už to hlavní hotové. To pojmenování je asi hodně důležité, nemyslíš? Eskymáci dokonce říkají, že člověk se skládá z těla, jména a duše...

Nemyslím si, že by název sbírky byl tak pod-

statný. Důležité v té zástupné rovině by mělo být jméno autora – jako známka čehosi, co je soudržné a konzistentní skrze celou tvorbu, nebo aspoň její úseky, známka určitého založení nebo směřování. U mě se názvy rodily dost ztěžka, jestli se ptáš na to, rozhodně ne dřív než sbírky samotné. Vnímám je jako dílčí pojmenování prostoru, do něhož lze texty vstoupit, ale možná především jako něco, co může spo-

loutvářet nebo zdůrazňovat jednotící rovinu tvorby – myslím, že by spolu nejen sbírky, ale i jejich názvy měly nějak komunikovat a odkazovat k tomu, že dílo je stejně jen jedno. Tak jako by název sbírky měl být svíravý pro texty uvnitř, tak by celé dílo nebo určité jeho části či polohy měly být pro jednotlivé sbírky.

Ta *Lomová pole* v sobě zahrnují otevřený,

pokračování na straně 4

IAIN CRICHTON SMITH

Gaelské písně

Naslouchám těm písním z městského studia. Náleží jiné zemi, obnaženější obloze, krajíně vřesu a kamene. Náleží námořníkům, kteří udržovali směr podle stesku po domově a měsíčního svitu. Náleží dívkám, které za soumraků nosily domů mléko v konvích. Náleží štěkotu psů, půlnoci hvězd, strašlivé síle moře, běženci přes rovník. Náleží řídké trávě, vrásčitém tvářím, stavením utopeným v údolích, zrcadlům přivezeným domů z rybolovu.

A teď jsou z krystalu, trvají pouhý okamžik mezi dvěma pořady, jež prudce vrážejí mezi dvě temnoty.

Přeložila IVANA BOZDĚCHOVÁ

POTŘEBA VOLNÉHO PROSTORU

Rozhovor Michala Jareše s Petrem Fabianem

blízký a jednolitého prostor, jehož přítomnost je pro sbírku asi příznačná; zároveň je tam něco hlubinného a rozrývajícího, strmého i bořivého, vrstevnatého, snad se tam dobře snoubí vertikálnost a horizontálnost. Proto taky volba *Opuštěného stolu* od Jiřího Johna jako ilustrace – vedle té dvojí opuštěnosti stolu s hruškou i otevřeného prostoru je tam zvláštní napětí právě mezi vertikálním a horizontálním.

Lomová pole i tvoje předchozí knížka, *Dům mezi okny*, vznikaly už od roku 1997. Lomová pole pomalu stíhají současnost. Jak to děláš, že třeba poslední část *Domu* vznikla podle datace během jediného měsíce? Kde se v tobě bere tahle síla?

Poslední část *Domu* jsem psal v září a říjnu 1999, přece jen déle než jeden měsíc. Asi u každého autora jsou období, kdy píše a kdy ne; souvisí to s tím, nakolik jsi schopný se ponořit do sebe i do okolního světa, nakolik jsi otevřený impulzům, nakolik v tobě dozrálo něco, co mohutnělo třeba v čase, kdys nepsal. Poslední dobou mnohem víc než jindy pocituju naprostou nutnost usebrání, soustředění se, vytržení z běžné reality k tomu, abych mohl psát. Psaní se mi přitom stává vzácnějším, ale mám pocit, že kdykoli najdu prostor k takovému uvolnění či ponoru, pokaždé se bude rodit poezie, kdyby ne ve slovech, tak v podobě nějakého vyrovnanějšího mlčení. Slova tě rozrývají i zacelují, mlčení, o kterém mluvím, už asi jen zaceluje.

Nebojíš se určitého stereotypu, opakování motivů, postupů, slov a spojení?

Opakování motivů se nebojím, naopak si myslím, že je blahodárné – tytéž věci se ti vrací před očima, které je nahlížeš pokaždé odjinud. Mnohem nebezpečnější je opakování postupů, jakmile se poezie stane realizací nějakého schématu, a to i uvnitř jedné sbírky, je konec. Nejvíce bych se ale bál toho, co bych nazval „opakováním sebe“. V tom jsi zčásti odkázán na schopnost rozlišit, kdy mluvit a kdy mlčet, a zčásti na vnitřní samohybnost poezie – nemůžeš vědět dopředu, kam se dál vyvine tvoje psaní, nebo jestli vůbec budeš psát, nemůžeš nikam vědomě směřovat, vědomě proměnit formu či obsah. Aspoň já ne. Vědomě můžeš akorát být – odsud vše vyrůstá. I ta síla k psaní, na kterou se ptáš. Báseň je nakonec dobrodružství i sama v sobě – nejlepší věci napíšeš tehdy, když je výsledek nečekaný a mohutně přesáhne jakýkoli tvůj záměr.

Jasně, ale kolik takových věcí lze napsat, aniž by ses na tuto sílu dobrodružného poznávání začal spoléhat? Na to, že přijde a vynese z podřetí něco dalšího, co jsi zatím neviděl? Neměl by se pak autor spíš šetřit, pít z tohoto pítka co nejsvátečněji? Já si ale společně s Neilem Youngem myslím: „Je lepší vyhořet, než vyhasnout.“ A co ty?

Já to nemyslel tak, že bych na sílu dobrodružného poznávání spoléhal nebo mohl spoléhat. To je něco, co je mimoděčné a nezávislé na mé vůli a jakémkoli „spoléhání“. Nakonec to, o čem jsem mluvil – že výsledek mohutně pře-

sáhne záměr –, je vzácné, týká se to možná několika věcí, co v životě napíšeš, nebo věcí z nějakého časově omezeného období, nelze s tím šetřit ani pít svátečně, nelze s tím nijak nakládat. Zacházet můžeš se svým životem, to je základna; ne s poezií a psaním. A „lepší vyhořet než vyhasnout“ je určitě, já si dokonce myslím, že je to nejšťastnější básnický osud. Ale nespoisví to s šetřením nebo svátečností poezie, souvisí to zas jenom s tím, jak jsi. S psaním a poezií nemůžeš šetřit a nemůžeš si je vymoci, protože k nim máš přístup jen skrze vlastní existenci.

Rok po sobě ti vyšly dvě velmi dobré knížky poezie. Neřekl bych ale, že ses stal nějak známějším, než jsi byl předtím. A to i přesto, že jsi byl v Magnésii Liteře nominován na debut roku. Čekal bych, že se už po nominaci začnou někteří pít, co ten Fabian vlastně je zač. Jak tohle bereš, jsi našťavaný nebo tě to nechává lhostejným? „Být kýmsi čten“ – nacházíš „kohosi“?

Není důležité, kolik máš čtenářů nebo jaký je o tebe zájem; pro poezii je určitě blahodárné, že dneska už ji snad nelze psát pro obecnost, ani s ohledem na ně. Poezie, aspoň jak ji vidím já, je věc tichá a skrytá i výlučná a málo přístupná ze své podstaty, navíc velmi osobní v tom smyslu, že vyrůstá z individuálního prožitku. Důležité je to, cos napsal, ne ohlas, jaký to vzbudilo. Když si tohle přestaneš uvědomovat, začneš být směřšný.

Ten „kdosi“ je stejně pokaždé jednotlivce a nacházíš jej, hledáš-li třeba jediného, komu to k něčemu bude, koho to povzbudí nebo potěší. A „potěší“ říkám s plným vědomím toho, že je tam převaha temného – já sám jsem zažil strašnou radost třeba při četbě Šlejha. Tam je to na dno a je to přece ještě zdrojem radosti ze srozumění v nějaké vrstvě zděšení, viděného i tušeného. Když ti napíše neznámý člověk, který musel vynaložit nějaké úsilí už na to, aby zjistil kontakt na tebe, že ti chce poděkovat, žeš jej svými básněmi povzbudil, a ještě citlivě a přesně ve dvou větách popíše tvou poezii, tak je ti dobře. Někdě tomu rozumí. A řekneš si – i kdyby už to nečetl nikdo další, tak to k něčemu bylo. Básně se už našťestí nešíří v obecnějším povědomí a nevzniká tolik zbytečných nedorozumění.

Jaká nedorozumění máš přesně na mysli? Takové to spojení poezie s masovostí, nucení se učit ve škole básničky nazpaměť, aniž by kdo tušil, proč to dělá?

Ano. V povědomí společnosti je zoufalá představa o poezii. Všechno, co je zobecňováním, co je proti individualitě a jedinečnosti, a tím proti niternosti, je proti ní a umění obecně. Školní výchova je v těchto věcech nešťastná. Kdyby slovo poezie u nás znalo pár tisíc lidí, kterým něco říká, nemusel by se na jaře Mácha obracet v hrobě. To není elitářství. Běžný život je poezii daleko, přestože se k ní možná každý někdy dostane blízko – aniž by třeba věděl, že je to poezie. Ale dostane se k ní v rovině individuální, z nějakého prožitku světa. Nebýt toho výchovného a globalizačního otupení,

možná by lidí, o kterých jsem mluvil, bylo mnohem víc. Já vím, že to dovedám do extrému, že vždycky bude „lidové umění“, kdy je zvlášť těžké vést obecně přijatelnou mez, co je dobré, co je ještě vkusné, a co už nevkusné. A co je vlastně už „lidové“ a co ještě není... Ale kdyby poezie nebyla tak zatažena na oči tohoto světa, bylo by jí líp a možná by byla zdravější a čistší.

V čem si představuješ tu čistotu? V čistotě sdělení, prožitku nebo v čistotě formy?

Myslím, že se to nedá oddělovat a že to pojmenoval dobře. K tomu, co tuto čistotu, jak ji cítím, pomáhá utvářet, bych řadil schopnost korigovat sám sebe, střídmost nebo uměřenost, vědomí kontinuity a soulad sdělení a zkušenostního podkladu, nebo v trochu jiných rovinách abstraktního a konkrétního, nadčasového a časového či obecného a individuálního. Jako velmi vzácnou a blahodárnou bych viděl také vyváženost mezi suverenitou a pokorou, hlasem a tichem, obecně určitou vnitřní, jinak než poezií obtížně uchopitelnou polaritu, přítomnost a napětí protichůdných sil. Tyto vlastnosti nacházím v současné poezii třeba u Jaromíra Zelenky nebo Jiřího Červenky, u mnoha dalších bych je spatřoval zčásti nebo spíš v jednotlivých sbírkách či polohách než v tvorbě jako celku.

Jaký je podle tebe vztah vědy a poezie, nebo ještě lépe vědy a umění? Zmiňoval jsi, že poezie je málo přístupná, třeba už kvůli jedinečnosti okamžiku – jak je na tom věda, kde se dá bádání opakovat? Dá se vůbec mluvit o něčem společném?

Věda a umění jsou pro mě dvě téměř nesouvisící oblasti, jedna druhou významněji neobohacuje ani nepotlačuje. To ale neznamená, že nemají nic společného: v obojím je určitý vztah ke světu a v obecné rovině k „jazyku“ jako vlastnímu vyjadřovacímu prostředku, v obojím je dobrodružství poznání a překvapivost objevů, obojí má nějakou historickou souvislost a je přitom nevyčerpatelné.

Společný je i posun k obtížnější přístupnosti – základy Newtonovy teorie gravitace pochopí dítě v základní škole, Einsteinově obecné teorii relativity, která je jiným pohledem na totéž, rozumí hrstka těch, kdo se k ní prokousali. To ale neznamená, že by na svou dobu nebylo obojí stejně geniální a elegantní. Dnes se staví nad Einsteinem, tak jako Einstein stavěl nad svými předchůdci, a v poezii je to podobné, jen možná pomalejší a méně nápadné. A v obojím si dneska práce, na které se jednou bude hledět jako na významné, přečte třeba pár desítek lidí – věda má v tomto ohledu tu výhodu, že její jazyk i hodnotové měřítko jsou univerzální, a skutečné hodnoty tak jsou snáz rozpoznatelné a lze na ně dřív navázat.

To je jeden z velkých rozdílů – věda je mnohem globálnější a dynamičtější. Umění má zas neporovnatelně silnější emocionální stránku, je méně doslovné, přiměřuje se dotýká podstatných záležitostí člověka, porozumění či srozumění více závisí na zkušenosti a okamžitém rozpoložení příjemce, větší roli hraje intuice i náhoda.

Především bych ale řekl – aspoň já to tak vnímám –, že v něm bývá „více ve hře“, ze strany autora i čtenáře, že umění je osobnější, i proto, že může líp vymezovat vůči „metafyzickým“ tématům. Určitě by se dala vymyslet spousta dalších odlišností a spojitostí.

Zastavil bych se u tvého srovnání se stavbou nad Einsteinem – na koho se podle tebe staví dneska? Nebo lépe, na co se staví dnes, ani nechci slyšet jména, jako spíš nějaké pojmenování.

Ne, vůbec jsem to nemyslel jako omezení „na někoho“. Každý Einstein je jedním z mnoha. Měl jsem na mysli to, že vyrůstáš z nějakého podhoubí, že nejsi první ani poslední, ale na něčem staviš, vědomě či nevědomě. Jestli chceš slyšet pojmenování, tak to nemůže znít jinak než tradice nebo poučení, nemá smysl to omezit na jakýkoli výčet jmen nebo směrů. Co nacházím živým já a co je poučením pro mě, nebude pro jiného. Nepochybuju, že každá živá poetika, i ta nejvypjatější individualistická a osobitá, najde dřív nebo později zrovna tak osobitého pokračovatele, který ji nějak posune nebo rozvine. Poezie je v tomto ohledu nezastavitelná a nezavržitelná stavba.

V krátké anotaci na *Dům* byla v *Lidových novinách* vyslovena i jména Petra Borkovce a Bohdana Chlíbce. Nedávno mi někdo říkal, že v *Domu* je prý hodně výrazný vliv Hejdu. Já tam spíš než jmenované cítím Halase, Holana, Demla, když už hledat kořeny. Jak se vůbec díváš na takováhle přirovnávání? Nevypovídá to spíš o čtenáři, který mnohdy jen lapá kolem a říká nějaká jména?

Všechna jména, která zmiňuješ, patří autorům mně jako čtenáři blízkým. Asi každý z nich mě v něčem poučil a nějak ovlivnil, čtenářsky i autorsky. V trojici, kterou řekl nakonec, vidím základní pilíře české poezie. Na nich to celé drží a nedají se obejít, nedají se ale ani lehce strávit nebo vyčerpat. Bránil bych se vztahovat to k vlastním psaní, ale těmi pilíři jsou pro mě-čtenáře skutečně právě tato tři díla a zvlášť u Holana a Demla mám pocit, že v nich budu objevovat do konce života, a pochopím-li je někdy, porozumím smyslu poezie.

Přirovnání jsou dobrá potud, pokud jsou hledáním souvislostí a spřízněností, takže snad ta, která zmiňuješ, nepadla mimo. Na druhou stranu nemůžeš chtít, abych sám sebe někam zařadil, neumím to a nikdy jsem nad tím nepřemýšlel. A máš určitě pravdu, že ta jména svědčí o čtenáři a jeho zkušenosti víc než o autorovi samotném.

Mně spíš šlo o to, abys ty sám nějak vyjádřil svůj vztah ke jmenovaným, což jsi vlastně udělal. Myslíš si ale, že pochopením někoho dosáhneš porozumění smyslu? Neotevře se pak další krajina, která bude závratná, nepoznaná, a třeba i nebezpečná?

Jistě, můžeš mít pravdu, ale taky to říkám v rovině „mám pocit“ a „pochopím-li někdy“, v obojím je nejistota ohledně vědění i dosažitelnosti, nebo spíš obava z nedosažitelnosti

v nějaké definitivní rovině. Pochopením jsem měl na mysli nejen texty samotné, ale i způsob a důvod jejich výstavby, myšlení, co je „za tím“, kvůli čemu se to děje. To má blízko ke smyslu čehokoli, světa i poezie. Zase jsi někde blízko u lidského trvání. Poezie je ideální prostředek, jak se dostat k podstatám, z nichž vyrůstáš, třebaže otázky, které si pak položíš, dokážeš málokdy uspokojivě zodpovědět.

Jaký je tvůj vztah ke křesťanství? Mnohé motivy by mohly svádkem k tomu, že jsi osobitě pokračoval od mírně manýristické spirituální poezie začátku 90. let někam dál, ke sloům a zásloví. Nejsou ale u tebe boží muka spíš součástí místní krajiny?

Tak bych to nekladl. Budeš-li považovat boží muka za součást krajiny, dostaneš stejně plochý obraz, jako když za nimi budeš vidět jen bolest nebo vykoupení. Můj vztah ke křesťanství není takový, že bych z něj vyšel nebo k němu dospěl, je to spíš stále přítomný zdroj inspirace. A to inspirace propastné a rozdíravé – Kristus je pro mě v té zástupné rovině spíš symbolem utrpení, bolesti a záhuby než vykoupení. Svou smrtí a smrtelností je mi mnohem bližší než čím jiným. Tak jako jsou Velikonoce pro mě spíš temné svátky. Křesťanství není jednorozměrné a existuje našťástí mnoho rovin, z nichž je můžeš nahlížet. Kdyby bylo jednorozměrné, přehlédnutelné a čitelné, nezůstalo by podle mě třeba v umění tak živé a přínosné dodnes. Složitost věcí je pro umění blahodárná.

Počkej, jak myslíš ten symbol utrpení, bolesti a záhuby? Vždyť každoročně o Velikonočních Ježíš Kristus po třech dnech vstane z mrtvých. Navíc ta záhuba by pro nás měla být dočasná, nejpozději do dne zmrtvýchvstání, tedy pokud nejsi nevěřící.

Pohybuješ se v rovině víry a tam nechci sklouznout. Já nevím, jestli jsem věřící. Trápím se tím, jestli je něco, co tento svět přesahuje, jestli o tom mohu vědět, jestli to mohu nahlédnout, jaký to má vztah ke mně, ne jestli v to mohu uvěřit. Víra je na rozdíl od vědění příliš závislá na tobě, vlastně svědčí mnohem víc o tobě než o čem jiném. A smrt si můžeš ohmatat, vzkříšení ne. Nanejvýš v nějakém obraze, v metafoře. Ale já je nepopírám; jenom o něm nic nevím a netrdím. „nemám v mysli, co nebylo ve smyslech“, protože i abstrakce žije z konkrétního.

Jestli je mi něco na křesťanství velmi vzdálené, pak je to právě zdůraznění motivu vzkříšení, ještě spíš bych řekl jeho „zosobnění“, zživotnění, zdoslovnění, které v povědomí o křesťanství převládá. Pro mě se týká křesťanství mnohem víc lásky, utrpení, oběti. Vzkříšení bych přijal jen jako označení něčeho, na čem už nemusím být nijak účasten, jako stvrzení duchovního rozměru života. Někdy mám pocit, že pozbude-li duchovní rozměr tragičnosti, pozbude i duchovnosti samotné.

Není tenhle pocit až příliš dogmatický? V čem je tragika tao nebo I-fingu? Tam se prochází skrz vše, ono vše se zároveň relativizuje a nezdá se mi, že by toto vše bylo bez duchovnosti. Na druhou stranu, pokud to přeneseme na poezii – má i ona duchovní rozměr? Jistě, v tom se nemusíme nijak dlouze přesvědčovat – ale je vždy tento duchovní rozměr tragický?

Dogmatické to není určitě; říkám to jen jako nějakou živou a současnou zkušenost, kterou

mám, nezobecňuju to, nepřipisuju tomu trvalost ani neomezenou platnost. Možná je to hloupé nebo smutné. Že to nemusí být přenositelné, je jasné. Neumím odpovědět jinak, než jak svět prožívám: nejsilněji, a to i v rovině duchovní – třeba ji mám nějak deformovanou –, na mě působí věci, v nichž je tragika přítomna. Aspoň nějakou stopou. Slovo duchovní vlastně vnímám jako synonymum slova existenciální, což je zas možná zvrácené, ale mně je to tak vlastní. Nechci uvádět příklady, ale tady mi to nedá – Reynek dává tolik naděje i proto, že nezabývá obav a neumenšuje tragický rozměr bytí.

A ještě jedna věc – není právě jednoduchost věcí pro umění blahodárnější? Neděláme si složitosti sami?

Myslím, že svět je dost složitý sám o sobě. Nakonec: kdyby nebyl, možná by nebyli lidé věřící a nevěřící, ale vědoucí a nevědoucí, a už vůbec by nebyli ti, pro které je vírou její hledání. Jednoduchost může být pro umění blahodárná tehdy, když není zjednodušením, ale to mluvíme v rovině uměleckého vyjádření, ne světa a věcí. Svět podle mě jednoduchý a přehledný není, tragičnost nebo radostnost sama sebe nevyčerpává a neomezuje, a umění je pro mě mnohem působivější a lákavější tam, kde dokáže svět nahlédnout v jeho rozpornosti.

Souhlasím s tebou v oněch stálých pochybách, které nás tady provází celý rozhovor. Ovšem není svět složitý pouze z našeho pohledu – protože se sami cítíme být složitými? Je matematika složitá? Je, ale pouze pro toho, kdo jí nerozumí, kdo se jí neučí, kdo nechápe, že je tam řád. A řád je jednoduchost, nemyslíš? Dá se to aplikovat na svět kolem nás, a tedy i na nás, neboť jsme jeho součástí?

Myslím, že ne. Je to možná tvrdohlavost, ale nepřesvědčíš mě, že složitost si děláme my. Já si nepřipadám složitý, svět je mnohem složitější než cokoli ve mně a než jakýkoli pohled na svět. Filozofie není matematika a prožitek světa – a umění je pro mě nejspíš určitým druhem prožitku světa nebo určitým přepisem a posunem tohoto prožitku – není systém logických či jinak zatříditelných operací. To bys prožitek mohl naprogramovat a umění převést na jeho interpretaci. A je ve světě – pokud jej neomezíš pouze na svět, v němž platí fyzikální zákony – opravdu řád? Jaký? Jediný, který nacházím, je řád zrození a zániku, a kdykoli se s ním znovu střetnu, nemám pocit, že už jsem jej obsáhl celý, že příště prožiju už jen totéž a že jsem mu porozuměl a vyčerpá jej. A teď nejsme na laně nad propastí víry: na to nepotřebuješ Boha ani nic jiného, abys viděl, že svět není jen světem logiky, matematiky a fyzikálních či jiných zákonů, že žádná sebeeleganternější „teorie všeho“ nebude zahrnovat bolest, kterou zažiješ při ztrátě blízkého člověka, nebo radost a úžas z objevu či srozumění v umění, ve vědě nebo v životě.

Nebojíš se vlastní nesrozumitelnosti? Určitě už máš jistou schopnost psaní, „otrkal“ ses, ale není to zákeřné? Já se musím přiznat, že některou z tvých básní nedovedu rozluštit, přeciť uspokojivě.

První část možná souvisí s tím, co jsem říkal už u minulých otázek. Nejsem první ani poslední, kdo si myslí, že život a svět je nesrozumitelný – proč by poezie měla být jeho zjednodušením? Když nejasnost vychází z nějakého životního a zkušenostního podkladu – a čtenář

to tak dokáže přečíst – neměla by tím být působilnost ztenčena. I v nesrozumitelnosti přece můžeš dojít srozumění, třebaže to zní paradoxně, i text, který nerozluštíš v jednotlivostech, na tebe může přenést rozhněvanost či ztišení, znepokojení, obavu, hrůzu, světlo..., poezie žije i z roviny tušení. Navíc ji vnímám i jako dobrodružství hledání, a nakonec – když odhalíš vše napoprvé, láká tě to k dalšímu návratu? Je-li v mých textech nesrozumitelnost, není umělá, vnější nebo prvoplánová – nikdy jsem nezamýšlel být nesrozumitelný. Ale možná jsem shledal takovým svět okolo sebe a v sobě, a poezie je s ním u mě srostlá.

„Schopnost psaní“, jak to nazýváš, je nebezpečná tehdy, vytvoří-li v tobě nějakou šablonu, do níž pak už jen odléváš. Nemohu soudit sám sebe – doufám, že se moje psaní někam posune, ačkoli pozadí zůstává neměnné a neoriginální. Ale na něm se pohybujeme po Máchovi všichni.

Máchovo poutnictví nejen skrz literaturu tě ovlivnilo i v tom, jak děláš svoje internetové stránky. Deníkem z cest je pro tebe ale i poezie – vždyť se stačí podívat na tvé básně, které jsou ovlivněny místem, prostorem. Jde „česká touha cestovatelská“ ruku v ruce s „českou touhou básnickou“? Nebo si pak vezmeš Jana Kameníka a zjistíš, že cesty jsou jen a jen v tobě? Jak se ty pohybuješ mezi těmito dvěma mezemi? Ono se vždycky dospěje k jednomu cíli, ale jakou cestou?

Ano, poezie je v individuální rovině vlastně deník z cest. Cesty jsou v tobě i kolem tebe. Pro mě je putování a vůbec vše krajinné ohromně inspirativní, někdy jsem si napsal, že bez krajiny a svého místa na jejím pozadí bych nebyl ničím. Tam najdeš vše, hrůzu i radost, malost i slávu věcí. A vtáhneš to do sebe a můžeš hlouběji jít sebou. Kde tě pak jiní vidí vztahovat se k absolutnímu, ty se vlastně jen skláníš k zemi. Ale nevím, co myslíš tím cílem.

Řekněme, že cílem je myšlenka, která se stane slovem.

Já nevěděl, jestli nemáš na mysli smrt... Určitě tím cílem pro mě není slovo samotné, poezie je jenom prostředek, kterým ohledáváš svět, nebo spíš odpad na cestě, kterou procházíš. Něco, čím o té cestě můžeš vydat svědectví a zčásti ji tak necháš přístupnou dalším. Cílem je tak nejspíš cesta samotná. A možná spíš než myšlenka bych řekl prožitek nebo životní stanovisko, které se stanou slovem – poezie může žít z myšlenek jen v malé míře a určitě nejde myšlenky nějak demonstrovat nebo jinak přenášet do poezie. Je to vlastně všechno součást jediného celku, nic není od druhého oddělitelné a nepředchází je: prožitek, postoj, myšlenka, intuice, obraznost, zpěv.

Myslím, žeš trefil docela přesně i to, jak čist Holana, tím, že v „nesrozumitelnosti“ můžeš dojít srozumění“. Ale není současná poezie mnohdy nesrozumitelná jen na efekt, jen kvůli nesrozumitelnosti?

Nevím, ale souhlasil bych s tím, že nacházím autory, jejichž „nesrozumitelnost“ mi nic nedává, jsou různé polohy toho, v čem jsi nesrozumitelný a složitý. Nechtěl bych srovnávat současné a minulé, protože z minulého vidím už jen hrubší či tenčí vrstvu, která zůstala, kdežto z dnešního více méně vše, takže je to neprobrané. Ale nesrozumitelnost na efekt není tak docela pouhou nesrozumitelností, když ji dovedeš

aspoň v nějaké míře převést na ten efekt, o kterém mluvím: v takovém případě jsi tomu nějak porozuměl. A převedeš-li si to na „nesrozumitelnost samu pro sebe“ celé, pak autor vlastně – ve tvém vnímání – žádná nesrozumitelnost nedosáhl. Zní to možná absurdně, ale připadá mi, že dosáhnout absolutní nesrozumitelnosti je v poezii nemožné.

Asi máš pravdu, všechna zaumnost jazyka, hry i neologismy a chaos se časem stanou všeobecněji přijatelné než ve chvíli vzniku. Dejme to raději do uvozovek. Zeptám se tě ale jinak – co bezradnost z „nesrozumitelné“ poezie? Míváš ji někdy? Záleží určitě na zkušenosti, ale jak se čte Weiner, Holan v období Vanutí či raný Kolář jinak než bezradně?

Ano, bezradnost zažívám také, ale zas je rozdíl, jestli je to bezradnost, v níž se cítíš lákán k dalšímu, pozdějšímu čtení a v níž jsi alespoň něčím oslovován, nebo ne. Weiner a Holan, ale třeba i takový Merth, Šiktanc nebo raný Lilia jsou v tomhle většinou ohromně lákaví. Pak bych měl pocit, že ta bezradnost není bezradností zoufajícího, ale toho, který objevil něco neznámého a těší se z objevu. A to neznámé našťástí nemusí být a nebývá pouze v rovině jazyka, ale vypovídá to něco – pro tebe nového – o světě.

A jsem znovu tam, odkud pořád vycházím – poezie nemůže existovat bez vztahu ke světu, ani ta sebeabstraktnější ne, a básník nemůže stavět z jiného než z toho, co sám zažil a obsáhl. A protože to nemůže ani čtenář, shledáme každý lákavým něco jiného. Kdybych ale při četbě kohokoli našel pouze to, co jsem už zažil, asi bych se k takovému dílu nevracel. Čtenář potřebuje volný prostor, do něhož může vstoupit a pohybovat se jím, a ten lze nalézt spíš v novém a objevném.

Tam, kde poezie zachází do oblasti, jež vztah ke světu ztrácí, jakmile se například redukuje na jazykovou hru či vágní a neukotvenou hru obraznosti, se podle mě dostává do slepé chodby. Když se v ní dojde až na konec, pak i takové ohledání má samozřejmě smysl. Ale nemá smysl na tom konci setrvávat a neúnavně tlouct do zdi. Poezie žije v jazyce, ale nemůže žít trvaleji pouze z něho.

Je to charakteristika moderní poezie? Možná že je. Vracím se zpět k tvé nové sbírce a vybírám z ní to, co je mi na ní sympatické – takové to lámání mezi úžas a skepsi. Není to váhavost, je to spíš polarita, znalost věcí, aniž by ses nad nimi jako autor vztyčoval. Čím víc jsem se do světa Polí a Domů dostával, tím víc jsem ale ke svému překvapení nacházel smrt. Dá se úzkost zahnat psaním?

Nevím, ale zahnat se asi nedá a ani bych se o to poezií nepokoušel. Co vlastně zahání smrt a vůbec nějaký hlubší prožitek světa nebo hlubší vědomí o světě, je naše každodennost; tou jsou hrany tupeny a podstata věcí zastírána. Poezie je spíš nějaké vyrovnávání se s tím, co je děsivé i úžasné; může dokonce trochu korigovat, i když zas asi ne zásadně, tvůj pohled na svět a poodhalovat skutečnosti, které by jinak byly skryté. Podstatné je ale opět to, v jakém je vztahu ke zkušenostnímu pozadí. Myslím to v rovině autorské i čtenářské. Nemá – a znovu bych řekl našťástí – jinou moc a neměla by mít ani jiné ambice než vtáhnout do prostoru textů, za nimiž je nějaký dílčí obraz světa, člověka a jazyka.

Foto Petr Fabian